

Daniel Kwiatkowski

Nowe typy kwalifikowane przestępstwa zgwałcenia (analiza krytyczna zmian w art. 197 k.k.)

1. Wprowadzenie

Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajowości stały się w 2017 r. przedmiotem zainteresowania strony rządzącej i projektów legislacyjnych ministerstwa sprawiedliwości. Pod hasłem podniesienia poczucia bezpieczeństwa i sprawiedliwości wprowadzane są kolejne zaostżenia odpowiedzialności karnej, sprowadzające się nie tylko do zwiększenia wymiaru kary za poszczególne przestępstwa, ale także do tworzenia nowych typów czynów zabronionych.

Głównym przykładem tego zjawiska jest rządowy projekt ustawy z 2 października 2017 r.¹, który wpłynął do sejmu 4 stycznia 2018 r. i został oznaczony numerem 2154². Dnia 6 lutego 2018 r. skierowano go do pierwszego czytania. Należy nadmienić, że temat przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności powrócił w 2019 r. za sprawą złożenia nowego projektu szerszych zmian w prawie karnym. Dokładnie 14 maja 2019 r. wpłynął do sejmu rządowy projekt, któremu nadano nr 3451³. Ustawa w błyskawicznym tempie przeszła przez proces legislacyjny⁴ i 14 czerwca 2019 r.,

¹ Rządowy projekt ustawy z 2 X 2017 r. ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, < legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12303754/12462404/12462405/dokument311275.pdf >.

² Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2154, Sejm VIII kadencji, < <http://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=2154> >.

³ Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 3451, Sejm VIII kadencji, < <http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/996CE307123D03FEC12583FA0069E8F2/%24File/3451.pdf> >.

⁴ Projekt był procedowany w Sejmie jedynie 2 dni i już 17 maja 2019 r. ustawa została skierowana do Marszałka Senatu. Całość procesu legislacyjnego można prześledzić na stronie internetowej Sejmu: < <https://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=3451> >.

po poprawkach senatu⁵ została przekazana Prezydentowi RP do podpisu. Prezydent 28 czerwca 2019 r. skierował natomiast ustawę do Trybunału Konstytucyjnego w ramach tzw. kontroli prewencyjnej⁶, gdzie nadano jej sygnaturę Kp 1/19⁷.

Zmiany zaproponowane zarówno w projekcie ustawy z druku nr 3451, jak i w ustawie z 13 czerwca 2019 r., w zakresie art. 197 k.k. w dużej mierze pokrywają się ze zmianami zaproponowanymi w projekcie z druku nr 2154, który stawowi przedmiot niniejszej analizy.

Głównym celem zmian pozostaje art. 197 k.k., w ramach którego planowane jest wprowadzenie nowych typów kwalifikowanych, takich jak zgwałcenie z użyciem niebezpiecznego przedmiotu, zgwałcenie kobiety ciężarnej, utrwalanie przebiegu zgwałcenia, a także zgwałcenia, w wyniku którego człowiek poniósł śmierć. Przedmiotowa ustawa wprowadza ponadto zmiany w zakresie części ogólnej Kodeksu karnego⁸, sprowadzające się przede wszystkim do wprowadzenia obligatoryjnego obowiązku orzekania środka karnego zakazu kontaktowania się z pokrzywdzonym, zakazu zbliżania się do pokrzywdzonego lub nakazu opuszczania lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym, nowego rodzaju recydywy dla sprawców przestępstw przeciwko seksualności lub obyczajności, a także do wyłączenia możliwości uzyskania warunkowego przedterminowego zwolnienia przez skazanego na karę dożywotniego pozbawienia wolności.

Zaznaczyć należy, iż projekt ten już na etapie konsultacji rządowych stał się przedmiotem polemiki pomiędzy M. Warchołem – przedstawicielem Ministerstwa Sprawiedliwości, oraz M. Małeckim, krytycznie odnoszącym się do zapowiadanych zmian⁹, a później spotkał się z zainteresowaniem przedstawicieli nauki prawa karnego¹⁰.

⁵ Ustawa z 13 VI 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, tekst ustawy ustalony ostatecznie po uwzględnieniu poprawek Senatu, < [http://orka.sejm.gov.pl/opinie8.nsf/nazwa/3451_u/\\$file/3451_u.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/opinie8.nsf/nazwa/3451_u/$file/3451_u.pdf) >.

⁶ Podstawą skierowania ustawy do Trybunału Konstytucyjnego były przede wszystkim zarzuty wysuwane wobec prawidłowości przebiegu procesu legislacyjnego. Zob. więcej: komunikat na stronie internetowej Prezydenta RP < <https://www.prezydent.pl/prawo/ustawy/odeslane-do-tk/art,8,komunikat-w-zwiazku-ze-skierowaniem-przez-prezydenta-rp-wniosku-do-trybunalu-konstytucyjnego.html> >; wniosek Prezydenta RP do Trybunału Konstytucyjnego < <https://www.prezydent.pl/download/gfx/prezydent/pl/defaultaktualnosci/5427/8/1/s22c-6e19070114580.pdf> >.

⁷ Komunikat na stronie Trybunału Konstytucyjnego < <http://trybunal.gov.pl/s/kp-119> >.

⁸ Ustawa z 6 VI 1997 r. – Kodeks karny, t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 2204, z późn. zm.

⁹ Zob. M. Małecki, *Ministerstwo...*, s. B8; M. Warchoł, *Gwałt...*, s. B8; M. Małecki, *Zbyt...*, s. B6.

¹⁰ Zob. J. Warylewski..., s. 27–41.

W celu oceny zaproponowanych przez rząd zmian należy dokonać kompleksowej analizy normatywno-dogmatycznej. Dopiero wtedy możliwa będzie odpowiedź na pytanie, czy regulacje takie są dziś konieczne i jakie będą ich konsekwencje normatywne. Przedstawiony w sejmie projekt rządowy powinien ponadto skłonić środowisko naukowe do dyskusji nad zasadnością tworzenia i wprowadzania typów kwalifikowanych czynów zabronionych, tym bardziej że nadmierna kazuistyka była cechą charakterystyczną archaicznego prawa karnego. Obecnie dąży się do formułowania norm prawnych w sposób ogólny, natomiast typy kwalifikowane powinny być wprowadzane z rozważą, co będzie przedmiotem dalszych analiz.

2. Założenia projektu ustawy

Zanim analizie poddane zostaną poszczególne typy czynów zabronionych wskazanych w projekcie ustawy, warto przytoczyć ogólne powody jej zaproponowania. Jak czytamy w uzasadnieniu projektu ustawy, zasadniczym jego założeniem jest wzmocnienie ochrony wolności, przede wszystkim wolności seksualnej, gdyż jest to „fundamentalne dobro prawne”. Projektodawca wskazuje, że dąży w ten sposób do racjonalizacji regulacji prawnokarnej ochrony wolności seksualnej, która byłaby bardziej adekwatna niż obecnie obowiązująca, gdyż pełniej odzwierciedlałaby „charakter danego czynu oraz zagrożenie stwarzane przez sprawcę”¹¹. W celu udowodnienia potrzeby nowelizacji prawa karnego w omawianym zakresie projektodawca posłużył się licznymi argumentami, zarówno statystycznymi, jak normatywnymi, a także prawnoporównawczymi, które zostaną poddane analizie.

Twórcy projektu na poparcie tezy o niewystarczającym poziomie ochrony wolności seksualnej przez obecne regulacje, przytoczyli badania Centrum Badania Opinii Społecznej, wskazujące, że duża część społeczeństwa uważa obecny poziom kar dla przestępców w Polsce za zbyt niski¹².

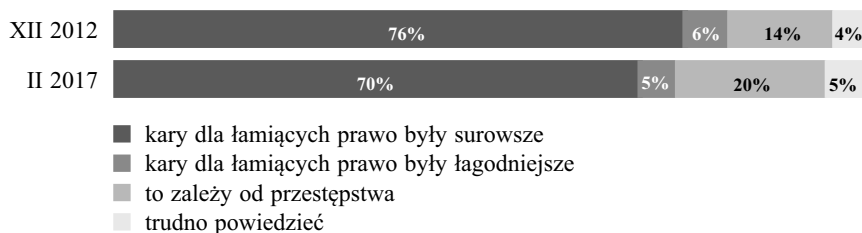
Przedstawione badania, a co za tym idzie argument, którym posłużył się twórca projektu, należy uznać za niemające znaczenia dla omawianej kwestii. Zadane w ankiecie pytanie jest zbyt ogólne, przez co słuszne wydają się zastrzeżenia co do wyników owych badań. Nie jest jasne, czy pytanie dotyczy kar orzekanych przez sąd, czy zagrożeń przewidzianych w ustawie karnej. Dodatkowo jego ogólność podaje w wątpliwość to, czy ankietowani posiadali choćby ogólną wiedzę na temat wymiaru kar grożących za dane

¹¹ Uzasadnienie projektu ustawy z 4 I 2018 r., druk sejmowy nr 2154, s. 1.

¹² Komunikat z badań nr 31/2017.

Wykres 1. Komunikat z badań nr 31/2017 Społeczne oceny wymiaru sprawiedliwości, Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa, marzec 2017 r. ISSN 2353-5822.

Czy, Pana(i) zdaniem, ogólnie rzecz biorąc, lepiej byłoby, gdyby w Polsce:

przestępstwa, w szczególności przeciwko wolności seksualnej. Jak bowiem może się wydawać, wiedza prawna ankietowanych sprowadzała się zapewne do informacji medialnych, w których ukazywane są przede wszystkim przypadki orzeczenia zbyt niskiego wymiaru kary, a nie do wiedzy o ustawowym zagrożeniu.

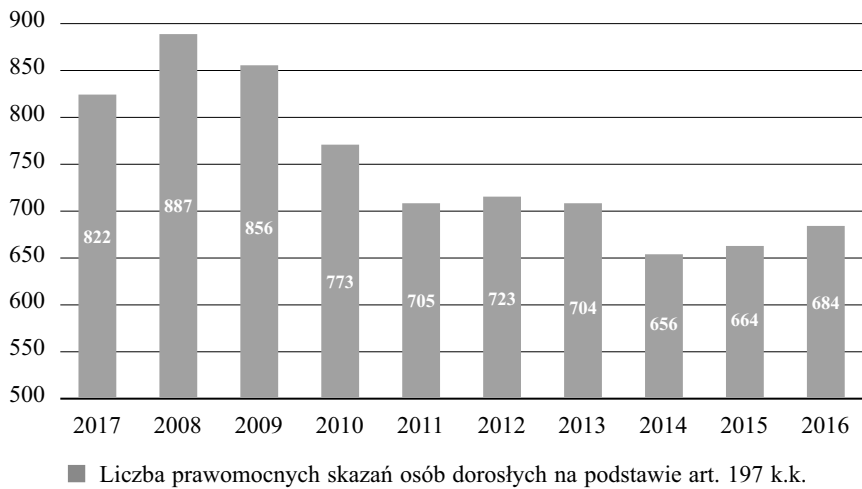
Trzeba również wskazać, że posługując się przedstawionymi wynikami badań, możliwe jest uzasadnienie zaostrzenia odpowiedzialności karnej w przypadku każdego przestępstwa. Nic nie stałoby na przeszkodzie, żeby wprowadzić karę dożywotniego pozbawienia wolności za przestępstwo oszustwa, biorąc pod uwagę opinię społeczeństwa, sprowadzającą się do tego, że „kary dla łamiących prawo w Polsce powinny być surowsze”. Bezsprzecznie zatem argument ten jest wyrazem populizmu penalnego i nie powinien być wykorzystywany w dyskusji naukowej, a co za tym idzie w procesie tworzenia prawa.

Projekt zawiera także analizę liczby prawomocnych skazań za przestępstwa z art. 197 k.k. na przestrzeni 10 lat, w okresie od 2006 do 2016 r. Poziom ten został oceniony jako stały i niepodlegający większym zmianom¹³.

Twierdzenie to nie jest do końca prawdą, gdyż na załączonym wykresie, którym posłużono się także w uzasadnieniu projektu ustawy, wyraźnie widoczna jest tendencja malejąca. W pierwszych trzech latach liczba prawomocnych skazań znajdowała się w przedziale 800–900 przypadków, w kolejnych czterech w przedziale 700–800 spraw, natomiast w końcowym okresie ostatnich trzech lat w przedziale 600–700 spraw. Wniosek ten można

¹³ *Uzasadnienie...*, s. 2.

Wykres 2. Liczba prawomocnych skazań osób dorosłych na podstawie art. 197 k.k.; opracowanie własne na podstawie danych użytych w uzasadnieniu rządowego projektu ustawy¹⁴

wyciągnąć także na podstawie analizy dłuższego przedziału czasowego, której dokonał J. Warylewski¹⁵, koncentrując się na statystykach od 1989 do 2016 r. Autor ten słusznie stwierdza, że odsetek zgwałceń w typach kwalifikowanych jest niewielki i stale się zmniejsza, a zatem to typy podstawowe stanowią problem w tej przestępczości, czym jednak omawiany projekt ustawy się nie zajmuje¹⁶.

Analiza liczby prawomocnych skazań osób dorosłych za przestępstwa z art. 197 k.k. prowadzi zatem raczej do wniosku o konieczności utrzymania obecnych regulacji, gdyż – jak się wydaje – spełniają one swoją rolę. Należy oczywiście zgodzić się z W. Wróblem, który wskazuje, iż „oczywistym nonsensem jest podnoszenie sankcji karnej wówczas, gdy maleje przestępczość danego rodzaju”¹⁷.

¹⁴ Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk nr 2154, 4 I 2018 r., dodatek „Ocena skutków regulacji”, s. 2, < <http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/33FA7D96913B8F13C125821000388E45/%24File/2154.pdf> >.

¹⁵ J. Warylewski, *Zgwałcenie...*, s. 32–34.

¹⁶ J. Warylewski, *Zgwałcenie...*, s. 34–35.

¹⁷ W. Wróbel, w: *Represyjność...*, s. 20.

Uzasadnienie projektu zawiera także analizę struktury kar orzeczanych za przestępstwa z art. 197 k.k., na podstawie której projektodawca wyciągnął wniosek o wadliwej strukturze skazań omawianej przestępczości. Wskazał bowiem, że problemem jest w tym przypadku orzekanie kar z warunkowym zawieszeniem ich wykonania.

Tabela 1. Prawomocne skazania osób dorosłych za przestępstwa zgwałcenia w roku 2016; opracowanie własne na podstawie danych użytych w uzasadnieniu rządowego projektu ustawy¹⁸.

Typ przestępstwa	Skazani ogółem	Bez zawieszenia ¹⁹	Z zawieszeniem
Art. 197 § 1 k.k.	393	245	124
Art. 197 § 1 k.k. (pokrzywdzony małoletni poniżej 15 lat)	7	4	3
Art. 197 § 2 k.k.	126	41	76
Art. 197 § 2 k.k. (pokrzywdzony małoletni poniżej 15 lat)	1	0	1
Art. 197 § 3 k.k.	5	5	0
Art. 197 § 3 pkt 1 k.k.	53	48	5
Art. 197 § 3 pkt 1 k.k. (pokrzywdzony małoletni poniżej 15 lat)	2	2	0
Art. 197 § 3 pkt 2 k.k.	79	71	8
Art. 197 § 3 pkt 3 k.k.	12	12	0
Art. 197 § 4 k.k.	4	4	0
Art. 197 § 4 k.k. w zw. z art. 197 § 3 pkt 1 k.k.	2	2	0

Posługując się przykładem art. 197 § 1 k.k., zagrożonego karą pozbawienia wolności od 2 do 12 lat, w ramach którego więcej jednej trzecia kar została orzeczona z warunkowym zawieszeniem wykonania, projektodawca

¹⁸ Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk nr 2154, 4 I 2018 r., dodatek „Ocena skutków regulacji”, s. 2, < <http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/33FA7D96913B8F13C125821000388E45/%24File/2154.pdf> >.

¹⁹ „Bez zawieszenia” oznacza karę pozbawienia wolności orzeczoną bez warunkowego zawieszenia wykonania, natomiast „z zawieszeniem” z zastosowaniem tej instytucji.

wysunął wniosek o nadużywaniu instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary. W obecnym stanie prawnym warunkowe zawieszenie wykonania kary dotyczy jedynie kary pozbawienia wolności w wymiarze nieprzekraczającym roku. Jednakże stan ten obowiązuje od 1 VI 2015 r., kiedy to w życie weszła ustawa z dnia 20 II 2015 r.²⁰ Przed tą datą warunkowe zawieszenie dotyczyło kar pozbawienia wolności nieprzekraczających dwóch lat. Biorąc pod uwagę nakaz stosowania ustawy względniejszej (art. 4 § 1 k.k.), w analizowanym okresie kara orzeczone za przestępstwa z art. 197 § 1 k.k. mogła zostać warunkowo zawieszona bez potrzeby jej nadzwyczajnego złagodzenia²¹.

Dodatkowo wskazano na przypadki kar za przestępstwa z art. 197 § 3 pkt 1 i 2 k.k., które to kary zostały warunkowo zawieszane odpowiednio w 5 na 53 przypadki i w 8 na 79 przypadków, co stanowi ok. 10 proc. Zważając na to, że dolne zagrożenie karą wynosi przy tych przestępstwach co najmniej trzy lata pozbawienia wolności, słuszny jest wniosek, że możliwość orzeczenia warunkowego zawieszenia wynikała z uprzedniego nadzwyczajnego złagodzenia tych kar. Biorąc jednak pod uwagę ilość orzeczonych w ten sposób kar, nie jest wykluczone, że nadzwyczajne złagodzenie zostało w tych przypadkach zastosowane zasadnie. Teza o nadużywaniu tej instytucji wydaje się zatem nietrafiona, a przynajmniej nie została udowodniona. Wymagałoby to odwołania się do konkretnych przypadków i stanów faktycznych. W sytuacji jednak, gdyby okazało się, że nadzwyczajne złagodzenie jest rzeczywiście nadużywane, w dalszym ciągu nie uzasadniałoby to zaostrożenia odpowiedzialności w art. 197 k.k., gdyż problemem byłaby instytucja części ogólnej i to ona w takim przypadku powinna zostać zmieniona.

Kolejnym argumentem przytoczonym w uzasadnieniu projektu ustawy było wskazanie potrzeby zapewnienia „jednolitości orzecznictwa sądów”²². Zaznaczono, że sądy często nie uwzględniają społecznej szkodliwości czynu, co przekłada się na orzekanie niskich kar, które nawet nie zbliżają się do górnej granicy ustawowego zagrożenia. Ponadto wskazano, że typy zmodyfikowane są dużo czytelniejsze dla sprawców przestępstw, gdyż wskazują na odmienną ocenę prawną określonych czynów, a także umożliwiają uniknięcie konstruowania przepisów o „ekstremalnie »rozciągniętych« granicach groźnej kary”²³. Należy zaznaczyć, że projektodawca nie poparł tezy o niejednolitości orzecznictwa jakimkolwiek przykładem, zatem nie ma pewności, czy

²⁰ Ustawa z 20 II 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. z 2015 r., poz. 396.

²¹ Zob. także opinia SN do projektu ustawy z 16 X 2017 r., BSA II-021-369/17, s. 6.

²² Uzasadnienie projektu ustawy z 4 I 2018 r., druk sejmowy nr 2154, s. 9.

²³ Uzasadnienie projektu ustawy z 4 I 2018 r., druk sejmowy nr 2154, s. 10.

realnie stanowi to problem. Dodatkowo za nietrafiony należy uznać argument o większej czytelności penalizowanych zachowań przez typy kwalifikowane dla sprawców. Świadomość naganności zachowań opisanych w proponowanych typach kwalifikowanych jest oczywista i ze społecznego punktu widzenia nie ma co do tego żadnych wątpliwości. Ponadto sprawcy przestępstw, szczególnie dotyczących wolności seksualnej, nie dokonują ich po głębokiej analizie normatywnych konsekwencji swoich działań. Powszechnie wiadomo, że przestępstwa te charakteryzują się dużym ciężarem gatunkowym i są zagrożone wysokimi karami, gdyż godzą w fundamentalne dobro prawne, jak wskazano wprost w uzasadnieniu ustawy. W przypadku argumentu o ograniczeniu rozciągnięcia sankcji karnych należy wskazać, że uzasadniałby on wprowadzanie typów kwalifikowanych jedynie w sytuacji, gdyby było to połączone z jednoczesnym ograniczeniem zakresu sankcji w typie podstawowym, co w proponowanych zmianach jednak nie ma miejsca. Nie przekonuje także argument wynikający z analizy prawnoporównawczej. Fakt, że inne kraje europejskie posiadają bogatą gamę typów kwalifikowanych przestępstwa zgwałcenia, nie musi automatycznie przesądzać, że również w Polsce jest ona potrzebna.

Ponadto, jak wskazał J. Warylewski, proste porównanie normatywne nie jest kompletne bez porównywania skali danego zjawiska²⁴. Autor przytacza dane Eurostatu²⁵ z 2015 r., z których wynika, że w Polsce popełnia się kilka (lub nawet kilkadziesiąt!) razy mniej tego typu przestępstw, niż w krajach zachodnich, które posłużyły jako przykłady do uzasadnienia projektu ustawy (m.in. Niemcy, Francja, Szwecja), i to zarówno w liczbach bezwzględnych, jak i w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców. Ukazuje to w sposób oczywisty, że skala przestępczości seksualnej jest w tych państwach nieporównywalnie większa i to mogło uzasadniać wprowadzanie kolejnych typów kwalifikowanych, ale nie musi być konieczne w polskim systemie prawnym.

Podsumowując, należy wskazać, że projektodawca nie wykazał dostatecznie jasno konieczności wprowadzenia zmian w zakresie przestępstw z art. 197 k.k. Poziom przestępczości dotyczący wskazanych typów czynów zabronionych sukcesywnie maleje, co jest zjawiskiem bardzo pozytywnym i pożądanym, toteż należy stać raczej na stanowisku, iż obecny stan prawny w zakresie ochrony wolności seksualnej jest odpowiedni i powinien zostać utrzymany w niezmienionym stanie. Stoi to w oczywistej sprzeczności z tym,

---

²⁴ J. Warylewski, *Zgwałcenie...*, s. 39.

²⁵ Urząd Statystyczny Unii Europejskiej z siedzibą w Luksemburgu.

co twierdził L. Gardocki, wyodrębniając racjonalne powody kryminalizacji, za które uznał te „związane z pewnym celem, którego osiągnięcie racjonalizacja ma umożliwić”²⁶.

3. Posługiwanie się niebezpiecznym narzędziem podczas zgwałcenia

Przechodząc do analizy proponowanych rozwiązań normatywnych, należy zaznaczyć, że zmiany w zakresie art. 197 k.k. obejmują wyłącznie typy kwalifikowane. Bez zmian pozostaje zatem art. 197 § 1 i 2 k.k. W art. 197 § 3 k.k. postuluje się wprowadzenie trzech nowych typów czynów zabronionych.

Pierwszym z nich jest dodanie punktu czwartego we wskazanym jednoscie redakcyjnej w brzmieniu: „posługując się bronią palną, nożem lub innym podobnie niebezpiecznym przedmiotem lub środkiem obezwładniającym albo działając w inny sposób bezpośrednio zagrażający życiu”²⁷. Penalizowane zachowanie sprowadzało się więc będzie do dokonania zgwałcenia z użyciem niebezpiecznego narzędzia. Jak wskazuje się w uzasadnieniu omawianego projektu ustawy, zmiana ta podyktowana jest faktem, że sprawca posługujący się takimi narzędziami doprowadza „do braku możliwości wyrażenia woli w przedmiocie kontaktu seksualnego z uwagi na wyłączenie aparatu decyzyjnego ofiary”²⁸. Z przedstawionym stanowiskiem należy się oczywiście zgodzić. Fakt posiadania przez sprawcę narzędzia mogącego w łatwy sposób służyć do zabicia ofiary powoduje u niej intensyfikację uczucia strachu, skutkującą zmniejszeniem możliwości i chęci stawiania oporu. Trzeba wskazać, że zaproponowane znamię kwalifikujące nie jest nowe, biorąc pod uwagę unormowania prawnokarne, gdyż ustawodawca posłużył się nim już na gruncie art. 280 § 2 k.k., który brzmi: „Jeżeli sprawca rozboju posługuje się bronią palną, nożem lub innym podobnie niebezpiecznym przedmiotem lub środkiem obezwładniającym albo działa w inny sposób bezpośrednio zagrażający życiu lub wspólnie z inną osobą, która posługuje się taką bronią, przedmiotem, środkiem lub sposobem...”. Pomijając więc wprowadzoną *in fine* przesłankę działania wspólnie z inną osobą posługującą się niebezpiecznym narzędziem, typ ten używa wręcz identycznego sformułowania, jak to proponowane w art. 197 § 3 pkt 4 k.k., toteż znamię to nie wymaga interpretacji, gdyż została ona dokonana na gruncie art. 280 § 2 k.k.

²⁶ L. Gardocki, *Zagadnienia...*, s. 53.

²⁷ Projekt ustawy z 4 I 2018 r., druk sejmowy nr 2154, s. 3.

²⁸ Uzasadnienie projektu ustawy z 4 I 2018 r., druk sejmowy nr 2154, s. 11.

Wskazać natomiast należy, że fakt posługiwania się niebezpiecznym narzędziem nie jest tożsamy z faktem jego używania. Na tym drugim znamieniu ustawodawca oparł się, konstruując art. 159 k.k. W doktrynie jasno wskazuje się, że różnica między posługiwaniem się a używaniem sprowadza się do tego, iż używanie wymaga zastosowania „danego przedmiotu zgodnie z jego przeznaczeniem i z wykorzystaniem jego właściwości”²⁹, natomiast czasownik „posługuje się” „ma szerszy zakres znaczeniowy od czasownika «używa» i obejmuje wszelkie manipulowanie takimi środkami, w tym także ich okazywanie w celu wzbudzenia w ofierze obawy ich użycia”³⁰.

Dodatkowo trzeba zaznaczyć, że art. 197 § 3 k.k. odnosi się nie tylko do art. 197 § 1 k.k., opisującego obcowanie płciowe, ale także do art. 197 § 2 k.k., penalizującego inną czynność seksualną³¹. Posługiwanie się zatem niebezpiecznym narzędziem nie będzie sprowadzało się jedynie do wymuszenia konwencjonalnego stosunku seksualnego, ale także do wymuszenia dotykania miejsc intymnych (np. kobiecych piersi), co będzie stanowiło zbrodnię. Przepis ten będzie bowiem zagrożony karą pozbawienia wolności na czas nie krótszy niż trzy lata. Wydaje się, że zachowanie takie nie jest dostatecznie społecznie szkodliwe, by uznać je za tak poważne przestępstwo. Porównując jednak szkodliwość tego czynu z występującym dotychczas art. 197 § 3 pkt 1 k.k., penalizującym zgwałcenie, a więc także dokonanie innej czynności seksualnej (np. wspomnianego dotykania kobiecych piersi), wspólnie z inną osobą, które również jest zbrodnią, regulacja ta w tym aspekcie nie jest aż tak rewolucyjna.

Znamieniem posługiwania się niebezpiecznym narzędziem, a więc określeniem bardzo szerokim, ustawodawca posłużył się jednak wyłącznie przy konstruowaniu przestępstwa rozboju. Okoliczność ta, jak mogłoby się wydawać, powoduje zawsze taki sam efekt, sprowadzający się do zintensyfikowania oddziaływania sprawcy na aparat decyzyjny ofiary, powodującej zmniejszony opór z jej strony. Zastanawia zatem fakt, że ustawodawca nie wprowadził typów kwalifikowanych do innych przestępstw, uwzględniając tę właśnie sposobność postępowania sprawcy. Można bowiem sobie wyobrazić

²⁹ V. Konarska-Wrzosek, w: *Kodeks...*, komentarz do art. 159 k.k., teza 3; A. Marek, *Kodeks...*, komentarz do art. 159 k.k., teza 6; zob. także M. Szwarczyk w: *Kodeks...*, komentarz do art. 159 k.k., teza 3.

³⁰ M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, w: *Kodeks...*, komentarz do art. 280 k.k., teza 99; podobnie także E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski, w: *Kodeks...*, komentarz do art. 280 k.k., teza 11; zob. także wyrok SA w Lublinie z 14 X 2004 r., II AKa 182/04.

³¹ M. Mozgawa, w: *Kodeks...*, komentarz do art. 197 k.k., teza 18; M. Bielski, w: *Kodeks...*, komentarz do art. 197 k.k., teza 83; zob. także wyrok SN z 12 III 2013, V KK 361/12.

wprowadzenie analogicznego typu kwalifikowanego nie tylko przy zgwałceniu, ale także na przykład przy znęcaniu się czy przy innych przestępstwach połączonych ze stosowaniem przemocy lub groźby jej użycia. Niebezpieczne narzędzie zawsze będzie bowiem wzmacniało efekt działania sprawcy. Wydaje się zatem, że użycie przez ustawodawcę tak szerokiego sformułowania wyłącznie przy przestępstwie rozboju wiąże się nie z immamentnością występowania zwiększonego niebezpieczeństwa i zintensyfikowanego oddziaływania sprawcy na ofiarę, ale w szczególnej cesze rozboju, wyróżniającej to przestępstwo na tle innych. Cechą taką, powodującą adekwatność wyodrębnienia typu kwalifikowanego, w przypadku posługiwania się przez sprawcę niebezpiecznym narzędziem jest prawdopodobnie powszechność występowania takiego właśnie sposobu postępowania sprawcy. To częste dokonywanie rozbojów, przy użyciu niebezpiecznych przedmiotów zadecydowało o konieczności wyodrębnienia tego typu kwalifikowanego. W przypadku proponowanego art. 197 § 3 pkt 4 k.k. projektodawca nie podjął natomiast nawet próby wykazania zwiększonego występowania przypadków zgwałceń, w których sprawcy posługiwali się, dla przełamania oporu ofiary, niebezpiecznym narzędziem.

Jak wynika z przeprowadzonej analizy zgwałcenie przy użyciu niebezpiecznego narzędzia jest okolicznością, która teoretycznie mogłaby stanowić znamię kwalifikujące, zarówno polegające na penetracyjnym naruszeniu wolności seksualnej, jak i sprowadzające się do innej czynności seksualnej, jednak tylko w przypadku stwierdzenia niebezpiecznie wysokiego poziomu liczby takich przypadków. Pomimo bowiem faktu, że działanie takie jest immamentnie związane ze wzrostem niebezpieczeństwa i możliwości oporu ofiary, nie jest ono powszechnie używane przy konstruowaniu typów kwalifikowanych przestępstw. Projektodawca w żaden sposób nie wykazał natomiast powszechności posługiwania się przez sprawców zgwałceń niebezpiecznymi narzędziami, toteż proponowaną zmianę należy uznać za nieuzasadnioną.

4. Zgwałcenie kobiety ciężarnej

Kolejnym zaproponowanym typem kwalifikowanym przestępstwa zgwałcenia jest art. 197 § 3 pkt 5 k.k., penalizujący taki czyn „wobec kobiety ciężarnej, jeżeli wiedział o tym, że jest ona w ciąży albo z łatwością mógł się o tym dowiedzieć”³². Jest to więc znamię kwalifikujące odnoszące się do

³² Projekt ustawy z 4 I 2018 r., druk sejmowy nr 2154, s. 3.

„szczególnych właściwości ofiary, które wpływają na jej bezradność”³³. Należy zgodzić się z projektodawcą, że fakt pozostawania przez kobietę w ciąży może z jednej strony wpływać na jej bezradność, z drugiej natomiast powodować dodatkowe niebezpieczeństwo. Zgwałcenie jest atakiem na wolność seksualną danej osoby. W przypadku dokonania tego przestępstwa w czasie, gdy kobieta pozostaje w ciąży, może ono negatywnie oddziaływać na przebieg ciąży, a w skrajnych przypadkach nawet skutkować śmiercią dziecka poczętego. Penetracyjne zaangażowanie żeńskich dróg rodnych, zwłaszcza w brutalny i gwałtowny sposób, niekiedy prowadzić może do poronienia. W takich przypadkach zagrożonym dobrem jest nie tylko wolność seksualna danego człowieka, ale także życie i zdrowie dziecka poczętego.

Tego typu działania, polegające na negatywnym oddziaływaniu na płód, spenalizowane są obecnie w art. 153 k.k., opisującym sytuację przerywania ciąży bez zgody kobiety, przy zastosowaniu m.in. przemocy. Jak wskazuje się w doktrynie, realizacja znamion tego typu czynu zabronionego może polegać nie tylko na stosowaniu przemocy skłaniającej kobietę ciężarną do poddania się zabiegowi przerwania ciąży, ale także „na fizycznym oddziaływaniu na płód, np. przez uderzanie kobiety w brzuch w celu zabicia dziecka”³⁴. W przypadku natomiast, gdy działanie sprawcy nie spowodowało przerwania ciąży, a „jedynie” uszkodzenie ciała dziecka poczętego albo rozstrój jego zdrowia, w grę wchodzi odpowiedzialność z art. 157a § 1 k.k.

W obecnym stanie prawnym fakt dokonania zgwałcenia, skutkującego negatywnym oddziaływaniem na dziecko poczęte, czy to polegające na przerwaniu ciąży, czy też na uszkodzeniu jego ciała, jest zabronione i podlegałoby kumulatywnej kwalifikacji. Nasuwa się zatem wniosek, że nie ma potrzeby wprowadzania typu kwalifikowanego w tym przypadku, skoro zachowanie to podlega pełnej odpowiedzialności karnej. Biorąc jednak pod uwagę zasady wymierzania kary przy kumulatywnej kwalifikacji, zawarte w art. 11 § 3 k.k., sprowadzające się do orzeczenia wyłącznie kary surowszej, przewidzianej za zbiegające się przestępstwa, można dojść do wniosku, że rozwiązanie to może uniemożliwić oddanie całej społecznej szkodliwości danego zachowania. W przypadku gdy sprawca dopuszcza się takiego rodzaju zgwałcenia, które skutkowałoby koniecznością orzeczenia maksymalnego wymiaru kary, a przy tym powoduje dodatkowe szkody dla dziecka poczętego, może

³³ Uzasadnienie projektu ustawy z 4 I 2018 r., druk sejmowy nr 2154, s. 11.

³⁴ A. Zoll, w: *Kodeks...*, komentarz do art. 153 k.k., teza 5; zob. podobnie: V. Konarska-Wrzosek, w: *Kodeks...*, komentarz do art. 153 k.k., teza 2; L. Tyszkiewicz, w: *Kodeks...*, komentarz do art. 153 k.k., teza 2; M. Szwarczyk, w: *Kodeks...*, komentarz do art. 153 k.k., teza 3; A. Marek, *Kodeks...*, komentarz do art. 153 k.k., teza 2.

nie być możliwe oddanie całego wyrządzonego zła w wymiarze kary. Sąd, poza przypadkami zastosowania nadzwyczajnego obostrzenia kary, nie będzie mógł orzec więcej, niż ustawa przewiduje za samo zgwałcenie. W takim wypadku zasadne wydaje się wprowadzenie typu kwalifikowanego, który rozwiązywałby powstały problem.

Zaznaczyć jednak należy, że proponowany typ kwalifikowany, w brzmieniu ustalonym przez projektodawcę, nie obejmuje swoim zakresem tylko sytuacji skutkujących wystąpieniem określonego skutku na życiu lub zdrowiu dziecka poczętego, jak ma to miejsce w przypadku art. 153 k.k. i 157a § 1 k.k., a penalizuje on „jedynie” zgwałcenie kobiety ciężarnej, przez co wystąpienie opisywanych skutków nie jest w ogóle wymagane. Co więcej, jak zostało wskazane, art. 197 § 3 k.k. nie obejmuje jedynie konwencjonalnego spółkowania sprowadzającego się do penetracyjnego zaangażowania dróg rodnych kobiety, ale także odwołuje się do dokonania innej czynności seksualnej, która niemalże w żaden sposób nie może wpływać na zagrożenie dla ciąży. Fakt dotykania piersi kobiety ciężarnej bez jej zgody, spełniający znamiona innej czynności seksualnej, bezsprzecznie realizowałby znamiona art. 197 § 3 pkt 5 k.k., natomiast w żaden sposób nie stworzyłby, choćby potencjalnego, zagrożenia dla dziecka poczętego. Jak widać, projektowany typ nie charakteryzuje się dodatkowym przedmiotem ochrony, co mogłoby uzasadniać konieczność jego wprowadzenia do Kodeksu karnego.

Przechodząc natomiast do charakterystyki znamion samego typu czynu zabronionego, proponowanego w art. 197 § 3 pkt 5 k.k., należy stwierdzić, że projektodawca posługuje się w nim znanym już ustawie karnej określeniem „kobieta ciężarna”. Termin ten występuje w przepisach dotyczących przerywania ciąży i wpływania na płód, a więc art. 152–154 k.k. i wspomnianym już art. 157a k.k. Strona przedmiotowa nie budzi zatem żadnych wątpliwości. Inna sytuacja ma miejsce przy określeniu znamion strony podmiotowej tego typu. Projektodawca proponuje, by sprawca podlegał surowszej odpowiedzialności, w przypadku gdy dokonał zgwałcenia kobiety ciężarnej, jeśli „wiedział o tym, że jest ona w ciąży albo z łatwością mógł się o tym dowiedzieć”.

Obecnie obowiązujący Kodeks karny rozróżnia stronę podmiotową, charakteryzującą się umyślnością lub nieumyślnością, na co wskazuje art. 9 k.k. Czyn charakteryzuje się umyślnością, jeśli sprawca chciał go popełnić, lub przewidując możliwość jego popełnienia, na to się godził. Abstrahując od aspektu wolicjonalnego, czyli dyferencji między „chczeniem” a „godzeniem się”, i skupiając się na aspekcie intelektualnym, należy stwierdzić, że wiedza, którym to terminem posłużył się projektodawca, nie jest wystarczająca dla

przypisania umyślności. Jak bowiem wskazuje się w doktrynie, wiedza „jest pewnym zgromadzonym «bankiem» informacji o otaczającym nas świecie i o własnej osobie”³⁵. Świadomość jest natomiast „zaktualizowaną wiedzą”³⁶. Fakt posiadania wiedzy nie implikuje zatem posiadania świadomości danych okoliczności w czasie czynu, a przez to nie przesądza o przyjęciu umyślności. Nieumyślność z kolei dzieli się na świadomą, kiedy sprawca przewiduje możliwość popełnienia czynu zabronionego, ale bezzasadnie liczy, że do niego nie dojdzie, oraz nieświadomą, w przypadku której sprawca w ogóle nie jest świadomy możliwości popełnienia czynu zabronionego, mimo że możliwość taką obiektywnie miał. W pierwszym przypadku sprawca może mieć świadomość możliwości realizacji znamion, a więc posiadać zaktualizowaną wiedzę o okolicznościach, które ją warunkują, w drugim natomiast nie posiada takiej świadomości, a tym samym również zaktualizowanej wiedzy, ale było to obiektywnie możliwe.

Wracając na grunt projektowanego typu, należy stwierdzić, że art. 197 § 3 pkt 5 k.k. nie zawiera jednego typu czynu zabronionego, ale składa się *de facto* z dwóch typów, charakteryzujących się z jednej strony umyślnością, z drugiej natomiast nieumyślnością. Posiadanie wiedzy, jak to już zostało wskazane, może, choć równocześnie nie musi, powodować przypisania umyślności, natomiast może także oznaczać przypisanie umyślności. Z kolei zwrot: „z łatwością mógł się o tym dowiedzieć” odnosi się do nieświadomej nieumyślności³⁷. Niepokojący jest natomiast fakt, że zarówno w przypadku umyślnej, jak i nieumyślnej realizacji znamion tego typu czynu zabronionego przewidziana jest ta sama sankcja karna. To zjawisko niezwykle naganne z punktu widzenia założeń prawa karnego, które zachowania nieumyślne uznaje z gruntu rzeczy za mniej szkodliwe społecznie, a więc wymagające zastosowania niższej sankcji niż w przypadku przestępstw umyślnych.

Ponadto projektowany przepis będzie stanowił zbrodnię, zgodnie z art. 7 § 2 k.k., gdyż zagrożenie karą wynosi co najmniej trzy lata pozbawienia wolności. Biorąc pod uwagę to, że zbrodnię można popełnić tylko umyślnie (art. 8 k.k.), przepis ten będzie stanowił swoiste odstępstwo od opisanej reguły, wpływając na zaburzenie wewnętrznej spójności Kodeksu karnego.

³⁵ A. Zoll, w: *Kodeks...*, komentarz do art. 9 k.k., teza 10.

³⁶ W. Wróbel, A. Zoll, *Polskie...*, s. 211.

³⁷ Podobnie J. Warylewski, *Zgwałcenie...*, s. 30. Autor posługuje się pojęciem nieumyślności w formie niedbalstwa, zamiast określeniem nieświadomej nieumyślności, co wynika z przyjmowania przez autora starej nomenklatury nawiązującej do pojęć „wina umyślne” i „wina nieumyślne”. Więcej na ten temat: W. Wróbel, *Wina...*, s. 662 n.; A. Zoll, *Strona...*, s. 407 n.

Trzeba zaznaczyć, że nie jest to pierwszy tego typu wyłom, gdyż zostały one dokonane także przez art. 156 § 3 k.k. i 166 § 3 k.k. Przepisy te wprowadzają odpowiedzialność za spowodowanie śmierci odpowiednio w następstwie spowodowania ciężkiego uszczerbku na zdrowiu oraz przejęcia kontroli nad statkiem wodnym lub powietrznym, w wyniku zastosowania przemocy podstępnej lub groźby. Wskazane typy czynu zabronionego charakteryzują się jednak stroną podmiotową o mieszanym, umyślno-nieumyślnym charakterze, co wynika z art. 9 § 3 k.k. Samo zachowanie objęte jest umyślnością, natomiast skutek spowodowany tym zachowaniem jest nieumyślny³⁸. Podobna sytuacja może mieć miejsce w przypadku kumulatywnej kwalifikacji na podstawie art. 11 § 2 k.k.³⁹ W przypadku natomiast art. 197 § 3 pkt 5 k.k., kwalifikowanego przez znamię statyczne, cały typ jest nieumyślny, a nie umyślno-nieumyślny, co stanowiłoby niechlubną nowość.

Proponowany typ kwalifikowany nie wprowadza ochrony dodatkowego dobra prawnego w postaci życia i zdrowia dziecka poczętego, a co więcej – jego konstrukcja jest całkowicie nieudana. Zawiera on bowiem *de facto* dwa typy zabronione różniące się stroną podmiotową, zagrożone jednak karą w tym samym wymiarze. Dodatkowo wprowadza odstępstwo od zasady umyślności zbrodni, niewystępującą dotychczas w takiej formie. Propozycję tę ocenić zatem należy jednoznacznie negatywnie.

5. Utrwalanie przebiegu zgwałcenia

Kolejnym proponowanym typem czynu zabronionego jest art. 197 § 3 pkt 6 k.k. Penalizuje on dokonanie zgwałcenia z jednoczesnym utrwalaniem obrazu i dźwięku z jego przebiegu. Motywacją do wprowadzenia tego typu było, jak wskazuje uzasadnienie projektu ustawy, przeciwdziałanie zachowaniom skierowanym nie tylko na wolność seksualną danej osoby, ale także „przeciwko jej innym dobrom osobistym, z czym wiąże się poniżenie jej i wyrządzenie dodatkowych cierpień psychicznych”⁴⁰.

Oczywiście, należy się zgodzić z tym, że utrwalenie przebiegu zgwałcenia będzie dla ofiary dodatkowym czynnikiem wiktymizującym. Nagranie takie może zostać rozpowszechnione przez sprawcę albo stanowić przedmiot zastraszania bądź szantażu ofiary. Należy jednak wskazać, że zachowanie

³⁸ A. Zoll, w: *Kodeks...*, komentarz do art. 8 k.k., teza 3; J. Lachowski, w: *Kodeks...*, komentarz do art. 8 k.k., teza 2.

³⁹ G. Bogdan, w: *Kodeks...*, komentarz art. 166 k.k., teza 10.

⁴⁰ Uzasadnienie projektu ustawy z 4 I 2018 r., druk sejmowy nr 2154, s. 11.

polegające na nagrywaniu nagiej osoby lub osoby w trakcie czynności seksualnej za pomocą podstępu, groźby lub przemocy, lub rozpowszechnianie takiego wizerunku bez zgody tej osoby stanowi obecnie realizację znamion art. 191a § k.k. Z kolei czynność zmuszania innej osoby do określonego zachowania, zaniechania lub znoszenia przy użyciu przemocy wobec osoby lub groźby bezprawnej jest spenalizowane w art. 191 § 1 k.k. Wprowadzenie typu kwalifikowanego pozwoli jednak, jak wskazywał na to już projektodawca, uniknąć stosowania kumulatywnej kwalifikacji. Proponowany przepis nie rozstrzyga jednak tego problemu. Penalizuje on bowiem samo utrwalanie obrazu i dźwięku z przebiegu zgwałcenia, natomiast nie obejmuje swoim zakresem rozpowszechniania takiego nagrania⁴¹, co jest jednym ze znamion art. 191a § 1 k.k. Nawet po wprowadzeniu art. 197 § 3 pkt 6 k.k. zdarzać się więc będą sytuacje obligujące do zastosowania kumulatywnego zbiegu przepisów.

Ponadto rozpowszechnianie nagrania z przebiegu zgwałcenia, choćby polegającego na penetracyjnym zaangażowaniu otworów ciała człowieka, będzie jedynie występkiem, podczas gdy samo nagrywanie stanowić będzie zbrodnię. Rozróżnienie to jest oczywiście niezrozumiałe, z tego bowiem względu, że rozpowszechnianie nagrania z przebiegu zgwałcenia jest dla ofiary dużo bardziej traumatyczne, niż samo nagrywanie. Poprzez rozpowszechnianie osoby trzecie mogą z jednej strony powziąć wiedzę o tym, że dana osoba była ofiarą zgwałcenia, z drugiej natomiast zobaczyć ją w sytuacji intymnej. Będzie to zdecydowanie dużo bardziej bolesne dla ofiary, niż samo nagranie takiego zdarzenia, zważywszy na fakt, że nie musi być ono kiedykolwiek w ogóle udostępnione. Dodatkowo należy wskazać, że przy zastosowaniu obecnie dostępnej technologii możliwe jest rozpowszechnianie obrazu i dźwięku bez konieczności wcześniejszego ich utrwalania. Będzie to miało miejsce przy transmitowaniu „na żywo”, poprzez zastosowanie tzw. streamingu. Utrwalanie rozumiane jest bowiem jako „zarejestrowanie określonych treści na odpowiednim nośniku materialnym”⁴², które jest możliwe do odtworzenia w przyszłości. Zachowania takie nie będą natomiast objęte zakresem projektowanego przestępstwa.

Proponowany w projekcie ustawy typ czynu zabronionego, scharakteryzowany w art. 197 § 3 pkt 6 k.k., należy ocenić negatywnie. Projektodawca kwalifikuje jako zbrodnię utrwalanie przebiegu zgwałcenia, przy czym

⁴¹ Wskazuje na to również M. Małecki w wypowiedziach prasowych: M. Małecki, *Ministerstwo...*, B8; M. Małecki, *Zbyt krótka...*, s. B6.

⁴² M. Mozgawa, w: *Kodeks...*, komentarz do art. 191a k.k., teza 9.

tylko występkiem będzie sytuacja dużo bardziej naganna i dotkliwsza dla ofiary, jaką jest rozpowszechnianie tego zdarzenia. Powoduje to niekonsekwencję i nieracjonalność prawa.

6. Zgwałcenie ze szczególnym okrucieństwem oraz wobec małoletniego poniżej 15 lat

Projekt ustawy wprowadza również zmiany w brzmieniu art. 197 § 4 k.k. Sprowadzają się one do dwóch kwestii. Z jednej strony podwyższone zostało zagrożenie ustawowe. Obecnie przepis ten przewiduje sankcję od 5 do 15 lat pozbawienia wolności, natomiast projekt wprowadza możliwość orzeczenia także kary 25 lat pozbawienia wolności. Druga zmiana polega na wprowadzeniu do znamion typu czynu zabronionego znamienia zgwałcenia dokonanego wobec małoletniego poniżej 15 lat oraz znamienia spowodowania ciężkiego uszczerbku w wyniku zgwałcenia.

Skupiając się na pierwszej z wprowadzonych przesłanek, należy wskazać, że znamię to jest obecnie zamieszczone w art. 197 § 3 pkt 2 k.k. W nowelizacji projektodawca postanowił przenieść ten typ do art. 197 § 4 k.k., charakteryzującego się wyższą społeczną szkodliwością opisanych tam zachowań (zgwałcenia ze szczególnym okrucieństwem), skutkującego możliwością wymierzenia wyższej sankcji karnej (art. 197 § 3 k.k. przewiduje zagrożenie od trzech lat pozbawienia wolności, natomiast art. 197 § 4 k.k. od pięciu lat). Powodem takiej zmiany jest, jak wskazuje uzasadnienie projektu ustawy, ukształtowana linia orzecznicza, według której „wiek ofiary przestępstw określonych w art. 197 § 1–3 k.k., niższy od 15 lat, może w istotnym stopniu, przy uwzględnieniu innych okoliczności charakteryzujących czyn sprawcy, uzasadniać zakwalifikowanie takiego czynu jako popełnionego ze szczególnym okrucieństwem, z uwagi na wyjątkową dotkliwość czynności sprawczych oraz ich skutków dla takiej ofiary, jak również pomniejszoną w stosunku do osoby dorosłej możliwość obrony przed napastnikiem”⁴³. Na poparcie tego stanowiska przytoczono szereg orzeczeń⁴⁴.

Z tezą tą należy się oczywiście zgodzić. Fakt młodego wieku ofiary może być oceniony jako szczególne okrucieństwo działania sprawcy zgwałcenia. Zdarzenie takie może wyrządzić nie tylko ogromne szkody fizyczne

⁴³ Uzasadnienie projektu ustawy z 4 I 2018 r., druk sejmowy nr 2154, s. 11.

⁴⁴ Wyrok SA w Gdańsku z 25 I 2001 r., II AKa 382/00; wyrok SA w Krakowie z 6 VI 2002 r., II AKa 110/02; uchwała SN z 21 XII 1972 r., VI KZP 64/72; wyrok SN z 15 V 1986 r., II KR 121/86; wyrok SN z 27 VI 1997 r., WA 16/97.

u ofiary, będącej w bardzo młodym wieku, sięgającym niejednokrotnie kilku lat⁴⁵, bądź nawet kilku miesięcy⁴⁶, ale także ogromne szkody psychiczne. Jednakże okoliczność taka, jak wskazuje na to przytoczone stwierdzenie, jedynie może uzasadniać przyjęcie szczególnego okrucieństwa, jednak nie w każdym przypadku musi to nastąpić. Między zakresami obu tych znamion zachodzi zatem stosunek logiczny krzyżowania. Są bowiem takie zachowania, które stanowią jednocześnie zgwałcenia „pedofilskie”⁴⁷ i zgwałcenie ze szczególnym okrucieństwem, ale jednocześnie są takie, które stanowią jedynie zgwałcenia ze szczególnym okrucieństwem, ale już nie zgwałcenia pedofilskie, a także takie, gdzie przyjmie się zgwałcenie pedofilskie, ale nie będzie to zgwałcenie ze szczególnym okrucieństwem.

Na ten ostatni przypadek zwracał uwagę prezes Sądu Apelacyjnego w Szczecinie sędzia M. Żelazowski, w opinii do projektu ustawy nadesłanej w ramach konsultacji społecznych⁴⁸. Przytoczył on sytuację, w której do stosunku seksualnego dochodzi między 17-letnim chłopakiem a niespełna 15-letnią dziewczyną, która to sytuacja literalnie wypełnia znamiona zgwałcenia pedofilskiego⁴⁹, ale z pedofilią, rozumianą jako wykorzystanie seksualne nieletniego przez dorosłego, nie ma nic wspólnego, przez co nie można w żadnym wypadku uznać tego za zgwałcenia ze szczególnym okrucieństwem. Argument projektodawcy, mówiący, że zgwałcenie pedofilskie może spełniać jednocześnie znamiona zgwałcenie ze szczególnym okrucieństwem, a zatem należy traktować obie te sytuacje tak samo, przeczy zatem logice. Zgwałcenie ze szczególnym okrucieństwem zawsze stanowi czyn dużo naganniejszy niż zgwałcenie pedofilskie, gdyż w tym ostatnim przypadku mogą wystąpić sytuacje, w których społeczna szkodliwość danego zachowania nie będzie aż tak wysoka. Jednocześnie, jeśli zgwałcenie pedofilskie oceniane jest również jako zgwałcenie ze szczególnym okrucieństwem, to dochodzi do kumulatywnego zbiegu przepisów. Zgodnie z dyspozycją z art. 11 § 3 k.k. sprawca będzie odpowiadał na podstawie kary surowszej, a więc w tym przypadku

⁴⁵ Zob. np.: < <https://www.tvn24.pl/pomorze,42/policja-porwal-i-zgwalcil-8-latke-zlapaligo-po-dwoch-dniach,773331.html> >; < <http://krakow.naszemiasto.pl/artukul/pedofil-recydywista-zgwalcil-10-latka-prokurator-chce-kary,2222854,art,t,id,tm.html> >.

⁴⁶ Zob. np.: < <http://trojmiasto.wyborcza.pl/trojmiasto/1,35612,18374228,gwalcil-niemowle-jest-blyskawiczny-wyrok-9-lat-wiezienia.html> >; < <https://www.fakt.pl/wydarzenia/swiat/usa-benjamin-taylor-zgwalcil-10-miesieczne-niemowle-zmarlo/8hedqjk> >.

⁴⁷ M. Bielski, w: *Kodeks...*, komentarz do art. 197 k.k., teza 2.

⁴⁸ Opinia z 11 X 2017 r. do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, s. 1–2, < legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12303754/12462410/12462413/dokument316718.pdf >.

⁴⁹ Bez znaczenia w tym przypadku jest zgoda pokrzywdzonej, na co wskazuje się w doktrynie; zob. więcej: M. Bielski, w: *Kodeks...*, komentarz do art. 197 k.k., teza 14.

z przewidzianej za zgwałcenie ze szczególnym okrucieństwem. Jak więc wiadać, propozycję wprowadzenia tej zmiany należy uznać za niezasadną.

Przechodząc do analizy drugiego z zaproponowanych znamion, należy wskazać, że znamię spowodowania ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, w przeciwieństwie do poprzednich proponowanych typów, ma charakter dynamiczny. Powodem wprowadzenia tego przepisu jest fakt, jak zaznacza się w uzasadnieniu projektu ustawy, że spowodowanie szczególnych dolegliwości dla ofiary (np. uszczerbki na zdrowiu) jest czasem kwalifikowane w orzecznictwie⁵⁰ jako szczególne okrucieństwo działania sprawcy⁵¹. Należy oczywiście zgodzić się z projektodawcą, jak i orzecznictwem, że spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu może stanowić szczególne okrucieństwo sprawcy zgwałcenia. Jednakże, jak miało to miejsce przy rozważaniu znamienia zgwałcenia pedofilskiego, okoliczność ta może, lecz nie musi nastąpić ze szczególnie okrutnym działaniem przestępcy. Wskazać także należy, że znamię kwalifikujące przez następstwo nie jest objęte umyślnością, toteż cały typ ma mieszany, umyślno-nieumyślny charakter (art. 9 § 3 k.k.). Nie można zatem stawiać znaku równości między działaniem sprawcy, w wyniku którego nieumyślnie następuje skutek w postaci ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, a umyślnym wyrządzeniem pokrzywdzonemu dodatkowych cierpień fizycznych. Ponadto projektodawca w żaden sposób nie wykazał, że w wyniku zgwałceń następują tak daleko idące skutki, w przypadku gdy sprawca nie ma zamiaru ich spowodować. Wskazać również należy, że typ ten będzie kolejnym wyjątkiem od zasady umyślności zbrodni.

Zrównanie zgwałcenia pedofilskiego i zgwałcenia, w wyniku którego dochodzi do ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, ze zgwałceniami ze szczególnym okrucieństwem nie jest uzasadnione. Fakt, że w pewnych przypadkach dokonanie takich zgwałceń uznawane jest za szczególne okrucieństwo działania sprawcy, nie oznacza, że zawsze ma to miejsce. Okoliczności te różnią się bowiem znacznie poziomem społecznej szkodliwości. Należy zatem negatywnie ocenić proponowane zmiany.

7. Śmierć człowieka w następstwie zgwałcenia

Ostatnią zmianą proponowaną przez projektodawcę jest wprowadzenie art. 197 § 5 k.k., będącego typem kwalifikowanym przez następstwo, w postaci spowodowania śmierci ofiary zgwałcenia. Powodem wprowadzenia tego

⁵⁰ Projektodawca przywołał wyrok SN z 2 IX 1971 r., IV KR 170/71; wyrok SN z 5 III 1974 r., III KR 399/73.

⁵¹ Uzasadnienie projektu ustawy z 4 I 2018 r., druk sejmowy nr 2154, s. 12.

typu czynu zabronionego był fakt, że „w obecnym stanie prawnym szereg poważnych przestępstw posiada typy kwalifikowane przez następstwo, jednak ustawodawca nie był w tworzeniu typów tych wystarczająco konsekwentny, nie przewidując zaostrożonej karalności ze względu na następstwo w przypadku tak poważnych przestępstw, jak zgwałcenie”⁵².

Należy wskazać, że ustawodawca wprowadził typ kwalifikowany spowodowania śmierci tylko w wybranych przez siebie przypadkach, przede wszystkim tam, gdzie dochodzi do ataku na życie lub zdrowie człowieka⁵³ bądź jego bezpośredniego zagrożenia⁵⁴. Regulacji takiej nie zawiera natomiast na przykład przestępstwo znęcania się, a nawet przestępstwo rozboju, gdzie – szczególnie przy posługiwaniu się przez sprawcę niebezpiecznym narzędziem – ofiara narażona jest na skutek w postaci śmierci. Przyjąć zatem należy, że niezamieszczenie typów kwalifikowanego spowodowania skutku śmiertelnego przy przestępstwie zgwałcenia miało charakter celowy. Ustawodawca uznał, że działanie sprawcy zgwałcenia nie pociąga za sobą tak dużego zagrożenia dla życia ludzkiego, by wprowadzać osobny typ czynu zabronionego.

Należy zaznaczyć, że skutek ten objęty jest nieumyślnością, a więc sprawca nie ma zamiaru go wywołać. W przeciwnym wypadku dane zachowanie będzie podlegało pod inny typ kwalifikowany, mianowicie art. 148 § 2 pkt 2 k.k., który penalizuje zabójstwo człowieka w związku ze zgwałceniem. Dodatkowo zaskakująco wysoka jest kara przewidziana za projektowane przestępstwo, wynosząca od 8 lat pozbawienia wolności, 25 lat pozbawienia wolności albo dożywotnie pozbawienie wolności. Sankcja ta jest natomiast identyczna, jak w przypadku art. 148 § 1 k.k., a więc umyślnego zabójstwa. Doszło zatem do sytuacji, w której kodeks na równi stawia odpowiedzialność za dokonanie umyślnego spowodowania śmierci oraz spowodowanie takiego samego skutku, tyle że nieumyślnie, w wyniku zgwałcenia. Może to powodować wzrost zabijania ofiar zgwałceń, motywowanej chęcią eliminacji świadka przestępstwa (czyli *de facto* ofiary)⁵⁵.

Skutek w postaci śmierci będzie musiał nie tylko zaistnieć w rzeczywistości w wyniku zgwałcenia, ale także musi być obiektywnie przypisywalny. Należy przede wszystkim wykazać, że jego nastąpienie było obiektywnie

⁵² Uzasadnienie projektu ustawy z 4 I 2018 r., druk sejmowy nr 2154, s. 12.

⁵³ Tak jest w przypadku: art. 156 § 3 k.k., art. 158 § 3 k.k., art. 166 § 3 k.k., art. 254 § 2 k.k.

⁵⁴ Tak jest w przypadku: art. 140 § 2 k.k., art. 163 § 3 i 4 k.k., art. 165 § 3 i 4 k.k., art. 173 § 3 i 4 k.k., art. 185 § 3 k.k.

⁵⁵ Argument ten podnoszono w: J. Warylewski, *Zgwałcenia...*, s. 38; M. Płatek, *Opinia...*

rozpoznawalne, co – jak już zostało to podkreślone – jest bardzo mało prawdopodobne⁵⁶. Ciężko bowiem wyobrazić sobie dokonanie takiego zgwałcenia, w którym zachowanie sprawcy tak zdynamizuje układ sytuacyjny, że doprowadzi do śmierci ofiary, której sprawca nie obejmował świadomością. Skutek ten nie będzie mógł być wynikiem targnięcia się pokrzywdzonego na swoje życie, tylko efektem takiego procesu (przede wszystkim biologicznego), który sam, bez żadnych dodatkowych czynności, doprowadzi do śmierci ofiary. Kodeks karny nie bez przyczyny odróżnia następstwo w postaci śmierci (np. przy spowodowaniu ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, spenalizowanego w art. 156 § 3 k.k.) od następstwa targnięcia się pokrzywdzonego na swoje życie (czego przykładem jest przestępstwo znęcania się opisane w art. 207 § 3 k.k.). Nie wdając się w szczegółowe różnice pomiędzy wskazanymi znamionami, trzeba podkreślić, że stosowanie proponowanego przepisu w rzeczywistości będzie bardzo utrudnione, a to ze względu na problematykę przypisania skutku. Dużo trafniejsze z pewnością byłoby w tym wypadku użycie przez ustawodawcę znamienia targnięcia się na własne życie ofiary, jednakże ocena adekwatności wprowadzenia takiej zmiany nie stanowi przedmiotu niniejszego opracowania.

Proponowaną zmianę należy ocenić zdecydowanie negatywnie. Spowodowanie śmierci w wyniku zgwałcenia nieobjętej zamiarem sprawcy jest bardzo mało prawdopodobne. Czynność sprawcza opisana w art. 197 k.k. nie stwarza tak wielkiego zagrożenia dla życia człowieka, by mógł nastąpić nieumyślny skutek w postaci śmierci. Dodatkowo zagrożenie karą jest nieadekwatne, gdyż zaburza systematykę kodeksu.

8. Podsumowanie

Projekt ustawy druk sejmowy nr 2154 zakłada liczne zmiany w zakresie art. 197 k.k. Pod pozorem wzmocnienia ochrony prawnej dobra w postaci wolności seksualnej projektodawca wprowadza nowe typy kwalifikowane zgwałcenia. Jak wynika z powyższej analizy, zmiany te nie znajdują uzasadnienia.

⁵⁶ Na temat obiektywnego przypisania skutku w prawie karnym zobacz w szczególności: M. Bielski, *Naruszenie...*, s. 34 n.; M. Bielski, *Kryteria...*, s. 503 n.; K. Buchała, *Przypisanie...*, s. 25 n.; J. Giezek, *Narażenie...*, s. 113 n.; J. Giezek, *Przyczynowość...*; J. Giezek, *Naruszenie...*, s. 65 n.; J. Giezek, *Zgodne...*, s. 49 n.; J. Giezek, *Wyjaśnienie...*, s. 45 n.; T. Kaczmarek, *Wybrane...*, s. 7 n.; L. Lernell, *Zagadnienia...*; M. Małecki, *Z problematyki...*, s. 43 n.; M. Małecki, *Glosa...*, s. 89 n.; S. Tarapata, *Głos...*, s. 25 n.; S. Tarapata, *Przypisanie...*; W. Wolter, *Błędne...*, s. 377 n.

W projekcie ustawy nie podjęto próby wykazania nasilenia się przestępczości przeciwko wolności seksualnej skutkującej koniecznością zaostrzenia odpowiedzialności karnej w tym zakresie. Z danych statystycznych, zamieszczonych również w uzasadnieniu do projektu ustawy, jasno wynika, że liczba przestępstw z art. 197 k.k. sukcesywnie spada. Nie wykazano także zwiększonego dokonywania zgwałceń w sposób penalizowany przez projektowane typy kwalifikowane. Ponadto samo normatywne brzmienie proponowanych przestępstw pozostawia wiele do życzenia. Są one sformułowane nieprecyzyjnie, a przede wszystkim sprzeczne z powszechnie przyjętymi zasadami prawa karnego. Przykładem tego może być wprowadzenie jednej kary za umyślną i nieumyślną realizację znamion przy przestępstwie zgwałcenia dokonanego wobec kobiety ciężarnej. Regulacja ta stoi w oczywistej sprzeczności z różnym poziomem społecznej szkodliwości obu tych zachowań. Podobnie dzieje się w sytuacji nieumyślnego spowodowania śmierci w wyniku zgwałcenia, zagrożonego identyczną karą jak za umyślne zabójstwo. Projekt ustawy zakłada surowsze traktowanie sprawców zgwałceń utrwalających ich przebieg, choć poza jego zakresem pozostaje rozpowszechnianie nagrania zawierającego przebieg zgwałcenia, które to zdarzenie jest zdecydowanie bardziej dolegliwe dla ofiar. Niezasadne jest także wprowadzenie typu kwalifikowanego dokonania zgwałcenia przez sprawcę posługującego się niebezpiecznym narzędziem, gdyż nie wykazano skali tego zjawiska, przez co nie wiadomo, czy stanowi to realny problem. Również za niewłaściwe należy uznać zrównanie odpowiedzialności karnej za zgwałcenie ze szczególnym okrucieństwem oraz zgwałcenie wobec nieletniego poniżej lat 15. W zakresie realizacji znamion drugiego z wymienionych przestępstw znajdują się bowiem przypadki o niewielkiej społecznej szkodliwości, natomiast szczególne okrucieństwo działania sprawcy musi być każdorazowo ocenione jako wielce naganne. Projektowane zmiany nie są zatem zasadne i konieczne do walki z przestępczością wymierzoną w wolność seksualną człowieka.

**New aggravated types of rape (a critical analysis of proposed changes
in Article 197 of the Polish Criminal Code)**

Summary

The subject of the article is to discuss normative changes in Article 197 of the Polish Criminal Code proposed in the draft amendment by the Sejm (print no. 2154). This amendment introduces new aggravated types of offenses specifying: rape with the use of a dangerous object, rape of a pregnant woman, recording the image and sound of rape, rape resulting in severe health damage, and rape causing the victim's death. In addition, rape of a minor under 15

is recognized as rape with extraordinary cruelty for which a criminal sanction has been heightened. The introduction of the abovementioned changes is not justified, and, in addition, this regulation causes many interpretative and systemic problems.

Keywords

Rape, aggravated types of offenses, extraordinary cruelty, dangerous object, severe damage to health

Author

Daniel Kwiatkowski – Ph.D. candidate, Jagiellonian University, Faculty of Law and Administration; M.A. student of philosophy at Pontifical University of John Paul II

Bibliography

- < <http://krakow.naszemiasto.pl/artukul/pedofil-recydywista-zgwalcil-10-latka-prokurator-chce-kary,2222854,art,t,id,tm.html> >.
- < <http://trojmiasto.wyborcza.pl/trojmiasto/1,35612,18374228,gwalcil-niemowle-jest-blyskawiczny-wyrok-9-lat-wiezienia.html> >.
- < <https://www.fakt.pl/wydarzenia/swiat/usa-benjamin-taylor-zgwalcil-10-miesieczne-niemowle-zmarlo/8hedqjk> >.
- < <https://www.tvn24.pl/pomorze,42/policja-porwal-i-zgwalcil-8-latke-zlapali-go-po-dwoch-dniach,773331.html> >.
- < legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12303754/12462410/12462413/dokument316718.pdf >.
- < legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12303754/12462416/12462419/dokument316722.pdf >.
- Bielski M., *Kryteria obiektywnego przypisania skutku na tle współczesnej polskiej dogmatyki prawa karnego*, w: *Państwo prawa i prawo karne. Księga Jubileuszowa Profesora Andrzeja Zolla*, t. II, red. P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel, Warszawa 2012.
- Bielski M., *Naruszenie reguł ostrożności czy nadmierna ryzykowność zachowania jako właściwe kryterium prawnokarnego przypisania skutku*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2004, nr 1.
- Bielski M., w: *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Część I. Komentarz do art. 117–211a*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2017.
- Bogdan G., w: *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Część I. Komentarz do art. 117–211a*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2017.
- Buchała K., *Bezprawność przestępstw nieumyślnych oraz wyłączające ją dozwolone ryzyko*, Warszawa 1971.
- Buchała K., *Przypisanie skutku stanowiącego znamię nieumyślnego deliktu w prawie polskim*, w: *Teoretyczne problemy odpowiedzialności karnej w polskim oraz niemieckim prawie karnym*, Wrocław 1990.
- Dąbrowska-Kardas M., Kardas P., w: *Kodeks karny. Część szczególna. Tom III. Komentarz do art. 278–363*, red. A. Zoll, Warszawa 2016.
- Gardocki L., *Zagadnienia teorii kryminalizacji*, Warszawa 1990.
- Giezek J., *Narażenie na niebezpieczeństwo oraz jego znaczenie w konstrukcji czynu zabronionego*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2002, t. L.

- Giezek J., *Naruszenie obowiązku ostrożności jako przesłanka urzeczywistnienia znamion przestępstwa nieumyślnego*, „Państwo i Prawo” 1992, nr 1.
- Giezek J., *Przyczynowość oraz przypisanie skutku w prawie karnym*, Wrocław 1994.
- Giezek J., *Wyjaśnianie przyczynowe w prawie karnym*, „Przegląd Prawa i Administracji” 1995, t. XXXI.
- Giezek J., *Zgodne z prawem zachowanie alternatywne jako kryterium przypisania skutku*, „Kwartalnik Prawa Publicznego”. Podstawy odpowiedzialności karnej za przestępstwo skutkowe, 2004, nr 4.
- Guzik-Makaruk E.M., Pływaczewski E.W., w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, Warszawa 2016.
- Kaczmarek T., *Wybrane aspekty ontologicznych i normatywnych podstaw przypisania skutku*, „Kwartalnik Prawa Publicznego”. Podstawy odpowiedzialności karnej za przestępstwo skutkowe, 2004, nr 4.
- Społeczne oceny wymiaru sprawiedliwości*, Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa 2017.
- Konarska-Wrzosek V., w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzosek, Warszawa 2016.
- Komunikat na stronie internetowej Prezydenta RP, < <https://www.prezydent.pl/prawo/ustawy/odeslane-do-tk/art,8,komunikat-w-zwiazku-ze-skierowaniem-przez-prezydenta-rp-wniosku-do-trybunalu-konstytucyjnego.html> >
- Komunikat na stronie Trybunału Konstytucyjnego < <http://trybunal.gov.pl/s/kp-119> >
- Lachowski J., w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzosek, Warszawa 2016.
- Lernell L., *Zagadnienia związku przyczynowego w prawie karnym*, Warszawa 1962.
- Małecki M., *Glosa do postanowienia SN z dnia 15 lutego 2012 r., sygn. II KK 193/II*, „Gdańskie Studia Prawnicze. Przegląd Orzecznictwa” 2013, nr 3.
- Małecki M., *Ministerstwo Sprawiedliwości po zgwałceniach do celu*, „Dziennik Gazeta Prawna” 175/2017.
- Małecki M., *Z problematyki obiektywnego przypisania skutku (przypadek „płonącego anioła”)*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2013, nr 2.
- Małecki M., *Zbyt krótka lista kwalifikowanych zgwałceń*, „Dziennik Gazeta Prawna” 43/2018.
- Marek A., *Kodeks karny. Komentarz*, LEX 2010.
- Mozgawa M., w: *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Mozgawa, LEX 2018.
- Opinia SN do projektu ustawy z 16 X 2017 r., BSA II-021-369/17.
- Płatek M., *Opinia prawna na temat Projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (druk 2154)*, cz. III, pkt 5., < orka.sejm.gov.pl/rexdomk8.nsf/0/EB55C1136FABB1F0C1258232004C80B4/%24File/i331-18A.rtf >.
- Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 2154, Sejm VIII kadencji, < <http://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/Przebieg-Proc.xsp?nr=2154> >
- Szwarczyk M., w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. T. Bojarski, LEX 2016.
- Tarapata S., *Głos w sprawie „niebezprawnego naruszenia reguł postępowania z dobrem prawnym” (o przypadku tzw. „płonącego anioła”)*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2013, nr 2.
- Tarapata S., *Przypisanie sprawstwa skutku w sensie dynamicznym w polskim prawie karnym*, Kraków 2019.
- Tyszkiewicz L., w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, Warszawa 2016.

- Rządowy projekt ustawy z 2 X 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, < legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12303754/12462404/12462405/dokument311275.pdf >.
- Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, druk sejmowy nr 3451, Sejm VIII kadencji, < <http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/996-CE307123D03FEC12583FA0069E8F2/%24File/3451.pdf> >.
- Uchwała SN z 21 XII 1972 r., VI KZP 64/72.
- Uzasadnienie projektu ustawy z 4 I 2018 r., druk sejmowy nr 2154.
- Uzasadnienie projektu ustawy, < legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/12303754/12462404/12462405/dokument311277.pdf >.
- Warchoł M., *Gwałt na wrażliwości naukowca*, „Dziennik Gazeta Prawna”, 178/2017.
- Warylewski J., *Zgwałcenie w świetle projektowanych zmian w Kodeksie karnym z 1997 r.*, „Przegląd Sądowy” 10 (2018).
- Wniosek Prezydenta RP do Trybunału Konstytucyjnego. < <https://www.prezydent.pl/download/gfx/prezydent/pl/defaultaktualnosci/5427/8/1/s22c-6e19070114580.pdf> >.
- Wolter W., *Błędne koło problematyki przyczynowości w teorii i praktyce prawa karnego*, „Państwo i Prawo” 1964, nr 3.
- Wróbel W., w: *Represyjność polskiego prawa karnego*, red. A.J. Szwarc, Poznań 2008.
- Wróbel W., *Wina i zawinienie a strona podmiotowa czynu zabronionego, czyli o potrzebie posługiwania się w prawie karnym pojęciem winy umyślnej i winy nieumyślnej*, w: *Przestępstwo – kara – polityka kryminalna. Problemy tworzenia i funkcjonowania prawa. Księga jubileuszowa z okazji 70. rocznicy urodzin Profesora Tomasza Kaczmarka*, red. J. Giezek, Kraków 2006.
- Wróbel W., Zoll A., *Polskie prawo karne. Część ogólna*, Kraków 2013.
- Zoll A., *Strona podmiotowa i wina w Kodeksie karnym z 1997 r. i w projektach jego nowelizacji*, w: *Prawo. Społeczeństwo. Jednostka. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Leszkowi Kubickiemu*, red. A. Łopatka, B. Kunicka-Michalska, S. Kiewlicz, Warszawa 2003.
- Zoll A., w: *Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Część I. Komentarz do art. 1–52*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2016.
- Zoll A., w: *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Część I. Komentarz do art. 117–211a*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2017.